

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

ADOLF GUGGENBÜHL-CRAIG

RISCURILE
PUTERII
CELOR
CARE
AJUTĂ

PENTRU
PSIHOLOGI,
MEDICI,
ASISTENȚI
SOCIALI,
PROFESORI
ȘI PREOȚI

TRADUCERE DIN GERMANĂ DE
VioletA Bîrzescu

PSIHOLOGIA
PENTRU
TOȚI
PPT

3
TREI

EDITORI
Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

DIRECTOR EDITORIAL
Magdalena Mărculescu

REDACTOR
Victor Popescu

DESIGN
Alexe Popescu

DIRECTOR PRODUCȚIE
Cristian Claudiu Coban

DTP
Gabriela Chircea

CORECTURĂ
Dușa Udrea-Boborel
Roxana Nacu

Descrierea CIP a Bibliotecii
Naționale a României
GUGGENBÜHL-CRAIG, ADOLF
Riscurile puterii celor care
ajută. Pentru psihologi, medici,
asistenți sociali, profesori și
preoți/ Adolf Guggenbühl-Craig;
trad.: Violeta Birzescu. - București:
Editura Trei, 2017
Conține bibliografie
ISBN 978-606-719-897-3

I. Birzescu, Violeta (trad.)

159.9

ISBN 978-606-719-897-3

Titlul original: Psychologische Praxis, Band 45
Macht als Gefahr beim Helfer, 5., unveränderte
Auflage
Autor: Adolf Guggenbühl-Craig

Copyright © by S. Karger AG, Basel (Switzerland)

This book has been translated from the original
by EDITURA TREI. S. Karger AG, Basel cannot
be held responsible for any errors or inaccura-
cies that may have occurred during translation.
THIS BOOK IS COPYRIGHT-PROTECTED.
PLEASE NOTE THAT ANY DISTRIBUTION IN
WHOLE OR IN PART REQUIRES WRITTEN
CONSENT FROM S. KARGER AG, BASEL.

Copyright © Editura Trei, 2017
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90;
Fax: +4 0372 25 20 20
e mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte. Și ne ferește de cel rău?</i>	7
Asistența socială și Inchiziția	11
Psihoterapeutul: șarlatan și fals profet	29
Primul contact dintre analist și analizand	44
Relația este fantasmă	52
Analistul și viața pacientului din afara cabinetului	63
Sexualitate și analiză	68
Frica distructivă față de homosexualitate	77
Analistul măgulitor	82
Căutarea abuzivă a sensului	85
Medicul cel puternic și pacientul infantil	91
Arhetipul „vindecător-bolnav” și puterea	96
Clivajul arhetipului	100
Depășirea clivajului prin exercitarea puterii	105
Medic, psihoterapeut, asistent social și profesor	113
Umbră, distructivitate și răutate (Homo homini lupus)	120

Este analiza sortită eșecului?.....	135
Analiza nu ajută.....	140
Erosul.....	147
Individuarea.....	150
Psihoterapeutul neajutorat.....	157
Din nou despre Eros.....	162

CUVÂNT ÎNAINTE

ȘI NE FEREȘTE DE CEL RĂU?

Într-un fel sau altul, majoritatea profesiilor au ca obiectiv binele și sănătatea oamenilor. Activitatea medicilor, a preoților, a profesorilor, a psihoterapeuților și a asistenților sociali presupune însă, în primul rând, acordarea de ajutor direct semenilor aflați în situații nefericite, celor suferinzi sau celor care nu-și mai găsesc calea. Cum și de ce se produc și pagube în acest proces, pagube produse din însăși intenția celor care ajută, este ceea ce vreau să arăt în capitolele care urmează.

Am lucrat ca psihoterapeut; ca psihiatru evaluator intram adesea în contact cu asistenții sociali și mă simțeam ca unul dintre ei. Mulți dintre analizanzii mei sunt profesori și membri ai clerului. Am scris lucrarea de față străduindu-mă asiduu să văd, în primul rând, parul din ochii mei și nu așchia din ochii celorlalți. Din această perspectivă am descris mai cu seamă problemele legate de putere ale medicilor și psihoterapeuților; am abordat distructivitatea din profesiile celor care ajută, subliniind anumite contexte psihologice implicate de asistența socială. Am tratat

doar foarte pe scurt activitatea profesorilor și membrilor clerului.

Doar în cazul medicilor și psihoterapeuților am încercat să arăt, în mod detaliat, posibilitatea depășirii problemelor de bază ale profesiei acestora. Vreau, mai mult decât orice, să facem mai întâi curățenie în propria noastră ogradă, lăsându-i pe vecini să se ocupe de curățenia din ogrăzile lor. Problemele legate de putere și procesul de depășire a acestora sunt asemănătoare în cazul tuturor profesiilor bazate pe ajutorare, având însă, în fiecare caz în parte, anumite particularități. Acest mic volum se adresează, prin urmare, nu doar medicilor, psihoterapeuților, ci și tuturor celor care activează în cadrul profesiilor de ajutorare: asistenți sociali, profesori și membri ai clerului. Am încercat, din acest motiv, să folosesc, în cea mai mare măsură posibilă, termeni psihologici cunoscuți, din limbajul uzual. Acolo unde acest lucru nu a fost posibil, am explicat, pe scurt, care este sensul punctual al respectivului termen.

Sper că cei ce nu aparțin mediului profesional medical vor încerca să se apropie mai mult de problemele personale fundamentale, specifice domeniului de activitate al fiecăruia, și vor putea indica soluții pentru acestea. În volumul de față nu veți găsi, practic, indicații bibliografice. Intenția mea principală nu este cea de a-l îndemna pe cititor să citească multe cărți, ci mai degrabă să se exploreze și să se cerceteze pe sine. Nu am încercat nici să-mi susțin concluziile prin prezentarea de experimente, statistici sau citate. Vreau să invit la reflecție prin prezentarea experiențelor mele cu mine însumi, cu colegii și colaboratorii mei. Nu vreau să am dreptate cu tot dinadinsul.

În cadrul ideilor dezvoltate în cele ce urmează, utilizez mult termenii „psihanaliză“, „psihoterapie“, „analist“, „psihoterapeut“. În vederea evitării

neînțelegerilor: prin psihoterapie înțeleg, la modul general, tratamentele prin mijloace psihologice, de la o consiliere psihologică desfășurată în cadrul câtorva ședințe până la o psihanaliză care poate dura sute de ore, pe parcursul cărora sunt sondate cele mai profunde straturi ale inconștientului și sunt luate în discuție transferul, contratransferul și relația dintre analist și analizand. Un analist desfășoară, prin urmare, o formă specializată de psihoterapie. Problemele de putere în cazul psihanalistului sunt, în principiu, aceleași ca în cazul psihoterapeuților în general. Pentru cititor nu are, deci, nicio importanță dacă este vorba despre psihoterapie sau despre o analiză.

În concluzie: în profesiile centrate pe ajutorare nu suntem deloc feriți de cel rău, dar putem învăța să-l ocolim.

ASISTENȚA SOCIALĂ ȘI INCHIZIȚIA

Asistența socială presupune adesea demersuri contrare voinței clientului. Acesta nu este întotdeauna capabil să recunoască, prin mijloace proprii, ce este cel mai bine pentru el. În anumite condiții, asistentul social trebuie să întrevadă posibilități pentru a adopta măsuri chiar împotriva voinței clientului, când acestea i se par potrivite. Eșecul în a adopta astfel de măsuri este regretabil. Copiii netratați corespunzător sau neglijăți pot fi, de exemplu, luați de lângă părinții lor. Adesea se întâmplă însă ca autoritățile să constate că un copil este crescut în condiții nefavorabile, dar că nu există temeiul legal în baza căruia să se poată interveni. Abia după ce copilul crește și, poate, ca adolescent, intră în conflict cu prevederile legale, există posibilitatea ca, împotriva voinței copilului și a celei a părinților, să fie luate măsurile necesare. Din păcate, așa cum se discută adesea în cercurile asistenților sociali, putem interveni abia când este deja prea târziu. Mulți se plâng, cu amărăciune, că este foarte greu ca, spre binele copiilor, aceștia să fie luați de lângă părinți.

A lua măsuri în privința adulților este chiar și mai dificil. Cu toate acestea, în Elveția, o persoană care, prin neglijență, alcoolism, conduită morală libertină sau prin modul de administrare a averii, creează, pentru sine sau

pentru familia sa, riscul unei crize sau al pauperității poate fi pusă sub tutelă.

Legislația elvețiană, asemenea celei a majorității celorlalte țări, nu permite asistentului social să intervină în toate cazurile în care el consideră intervenția ca fiind necesară; există însă foarte multe situații în care pot fi luate măsuri împotriva părinților, referitor la copiii lor, precum și împotriva adulților fără copii. Asistentul social poate impune, de exemplu, intențiile sale persoanelor aflate sub tutelă. Tinerii care, înainte de a împlini 18 ani, s-au făcut vinovați chiar și de cel mai mic delict pot fi îngrijiți sau educați pe baza deciziilor autorității competente, până la vârsta de 22 de ani.

Demersurile împotriva voinței unui client necesită convingere. Este nevoie să fim convinși că ceea ce intenționăm să facem este corect. Următorul caz poate folosi drept exemplu: o fată de 17 ani, să-i spunem Anna, trăia împreună cu mama ei, care trecuse prin două căsnicii. După cel de-al doilea divorț, tânăra fată primise un custode. Între fiică și mamă exista o relație de dependență nesănătoasă. Fiicei îi erau îndeplinite toate dorințele. După terminarea școlii, a avut câteva slujbe temporare, iar, până la urmă, a încetat complet orice activitate. Deși mama se plângea de purtarea fiicei, părea să încurajeze inactivitatea acesteia. Era evident că mama nu voia ca fiica să se maturizeze și să devină independentă. Fiica, pe de altă parte, nu avea curaj să lase în urmă cuibul unde-i era cald și bine. În urma colaborării cu un psihiatru, asistenta socială care a cercetat, cu mare atenție, acest caz a ajuns la concluzia că mama și fiica trebuie separate, fiind vorba despre sănătatea psihică a copilului; faptul că mama și fiica se împotriveau vehement separării nu trebuia să joace niciun rol aici.

Nici după separarea dintre mamă și fiică nu s-a reușit activarea entuziasmului fiicei în direcția obținerii și menținerii unei slujbe. Totul sugera că ea prefera să se lase întreținută de bărbați. Pentru a o ține în afara pericolului de a practica prostituția, fata a continuat să fie menținută sub tutelă și după împlinirea vârstei de 20 de ani.

Toate persoanele competente au fost de acord că, în acest caz, s-a procedat corect.

Pe ce se bazează, exact, convingerea că demersul a fost îndreptățit? S-a acționat — să nu uităm — împotriva voinței aparținătorilor.

Demersul asistentei sociale are la bază o anumită filosofie, a cărei origine trimite înapoi în Iluminism. Se presupune că oamenii pot și trebuie să fie raționali și adaptați din punct de vedere social. Se presupune, de asemenea, că o viață împlinită presupune, într-o anumită măsură, o dezvoltare „normală” și fericită potrivit potențialităților fiecăruia. Sugarul trebuie să fie îngrijit de o mamă iubitoare și să devină un copil mulțumit. Un tată grijuliu trebuie să ofere copilului, precum și fraților și surorilor acestuia posibilitatea de a deveni tineri viguroși și sănătoși, creându-le un cadru material relativ sigur. După absolvirea cu succes a școlii, tânărul trebuie să se desprindă lent de părinte, să se orienteze către o profesie și, funcționând ca un individ nonnevrotic, echilibrat și bine adaptat social, să-și găsească un partener, urmând ca, alături de acesta, să aibă copii și să se integreze în vârsta adultă. Copiii săi cresc, la rândul lor, și așa începe fericita vârstă a treia. Scopul tuturor eforturilor noastre trebuie să fie creșterea de indivizi sănătoși, adaptați social și care se simt fericiți în cadrul relațiilor interumane. Dezvoltarea nevrotică, inadaptarea socială, devianța și comportamentele familiale bizare trebuie evitate și combătute.

Dacă, din această perspectivă, individul nu se dezvoltă fericit și normal, se presupune că ceva nu a funcționat bine în timpul primei copilării și pe parcursul procesului de educație. Dacă sunt crescuți „corect”, se presupune că majoritatea copiilor devin adulți echilibrați, cu bucuria de a trăi. Asistența socială are sarcina de a da posibilitatea copiilor și adulților să se dezvolte ca indivizi sănătoși și „normali”. În acord cu voința clienților sau împotriva acesteia, trebuie să avem grijă ca dezvoltarea să se poată produce conform premiselor tocmai indicate.

La prima vedere, pare în afara oricărui dubiu faptul că această filosofie, destul de simplistă din punctul meu de vedere, trebuie să constituie baza demersurilor noastre. Totuși, este vorba doar despre una dintre multele perspective. Filosofia centrată pe „normalitate și adaptare socială” nu a fost mereu cea principală. Creștinii Antichității și creștinii Evului Mediu aveau, de exemplu, cu totul alte concepții. Scopul strădaniilor lor nu era acela de a crește indivizi sănătoși, nonnevrotici și adaptați social, ci de a salva suflete și de a le ajuta să fie primite în împărăția cerurilor. Termeni ca sănătos psihic sau pur și simplu sănătos, ca adaptat sau neadaptat social, ca relații interumane sau autonomie față de părinți etc. jucau un rol secundar sau chiar niciun rol. Modul în care încercau creștinii, până în Evul Mediu, să obțină salvarea sufletească ar fi considerat, în zilele noastre, drept un comportament nevrotic sau complet inadecvat social. Marile modele erau sfinții, acei oameni pe care nimic nu-i putea face să dea înapoi în demersul lor de a fi mai aproape de Dumnezeu. Îi amintesc aici, de exemplu, pe așa-numiții Sfinți Stâlpnici. Acești creștini pioși din Orientul Mijlociu încercau să-I slujească lui Dumnezeu prin faptul că își petreceau cea mai mare parte a vieții șezând sau stând

în picioare pe o coloană. Evident că nici aceștia, nici oamenii Domnului, cei care trăiau singuri în deșert, nu erau prea bine adaptați și integrați social. Sfinții, care își donau săracilor toate averile pentru a-și petrece apoi întreaga viață cerșind, ar fi astăzi puși sub tutelă, conform art. 370 din Codul Civil elvețian, pentru că se expun pericolului de a intra în stare de necesitate sau în sărăcie lucie. Din perspectiva filosofiei noastre a normalității și a adaptării sociale, asceții care posteau și care se autoflagelau ar fi considerați azi, în cel mai bun caz, niște ciudați nefericiți, iar în cel mai rău caz, niște bolnavi psihic care au nevoie de tratament.

În perioada instaurării creștinismului în forma sa medievală, mulți dintre oamenii timpului nu erau de acord cu concepțiile dominante. Aceștia considerau că alte valori erau importante în scopul salvării sufletului, în spirit creștin, iar convingerea față de aceste valori îi putea duce direct la spânzurătoare. În anumite perioade și în anumite condiții, oamenii care adoptau valori diferite sau care aveau ierarhii valorice diferite erau puși în urmărire de instituția oficială a Bisericii creștine, torturați și uciși. Cuvântul Inchiziție are astăzi un ecou lugubru. Inchizitorii își puteau justifica însă faptele integral și convingător și se percepeau pe ei înșiși ca fiind bine intenționați, la fel cum îi percepeau și cei din jurul lor. Liderii creștini erau pe de-a-ntregul convinși că ideile lor despre calea sfântă a sufletului sunt singurele valide. În spiritul acestor idei, Inchiziția avea o dublă misiune: pe de o parte trebuia să protejeze comunitatea de învățăturile eretice periculoase, care reprezentau un mare risc pentru siguranța oamenilor, iar pe de altă parte, concetățenii care adoptaseră deja învățături eretice trebuiau apărați de ei înșiși. Încarcerarea și tortura, la fel ca toate șocurile produse de măsurile prescrise, aveau rolul de a-i ajuta pe eretici

să înțeleagă, până la urmă, cum trebuia salvat, în mod adecvat, sufletul lor. Prin arderea pe rug era evitată extinderea răului printre concetățeni. Chiar dacă, odată adus la rug, ereticul își admitea greșeala, el era totuși ars, fiind considerat capabil de recidivă; dar în acest caz, înainte de a fi ars, era strangulat.

Este cert, prin urmare, că Inchiziția nu avea ca obiectiv principal urmărirea, torturarea și uciderea indivizilor, scopul ei suprem fiind protejarea sau susținerea omenirii în întregul ei și a fiecărui individ în parte. Inchizitorii credeau că misiunea lor este aceea de a impune, prin orice mijloace, perspectiva oficială — singura corectă.

Sigur că nu putem afirma că intervențiile actuale din asistența socială reprezintă, chiar și într-o mică măsură, o revenire la Inchiziția medievală; tortura și arderile pe rug nu sunt prezente în asistența socială. Putem stabili însă câteva corespondențe. Combatem comportamentul familial nesănătos, structurile sociale nesatisfăcătoare, încercăm să-i adaptăm social pe inadaptați, pe scurt, încercăm să impunem indivizilor normele pe care le considerăm ca fiind valide. Facem acest lucru chiar și atunci când părțile implicate refuză ajutorul nostru. În felul nostru, impunem, adesea, oamenilor anumite concepții asupra vieții, fie că aceștia sunt sau nu de acord cu ele. Nu suntem dispuși să recunoaștem dreptul la boală, la nevroză, la comportamente familiale nesănătoase, la decadentă socială și la alienare.

În orice caz, paralela dintre Inchiziție și asistența socială modernă nu trebuie luată ad litteram. Intenția mea este să arăt faptul că intervențiile aplicate asupra vieților semenilor noștri, împotriva voinței lor, chiar și atunci când, din punctul nostru de vedere, acestea sunt pe deplin îndreptățite, pot fi totuși problematice. Nu putem ști niciodată cu certitudine în ce constă,

până la urmă, sensul vieții unui om. Scopul strădaniilor noastre, ca indivizi și ca societate, a fost văzut, în diversele epoci, de diverși oameni, mereu diferit. Paradigma noastră actuală nu reprezintă nici unica, nici ultima variantă. Peste 200 de ani ea va fi poate considerată ridicolă și barbară. Există chiar astăzi mișcări în cadrul sistemelor noastre sociale occidentale care combat și dezavuează paradigma normalității și a adaptării sociale. Mișcarea hippotă, cu toate subspeciile și variantele ei, este un exemplu în acest sens: tinerii cu părul lung aflați în peregrinaj din Europa spre India, care supraviețuiesc din slujbe ocazionale și cerșetorie și-și găsesc fericirea în a fuma hașiș, nu consideră că sensul vieții este normalitatea socială.

Conștientizarea relativității sistemelor noastre valorice ar trebui să ne determine să fim precauți atunci când considerăm necesar să le impunem forțat. Inchizitorii își făceau prea puține griji în acest sens. Privind în urmă, realizăm că ar fi fost bine pentru ei să acorde totuși ceva mai multă atenție motivelor personale din spatele acțiunilor lor. Când studiem astăzi faptele inchizitorilor, suntem intrigați la gândul că motivația psihică a acestor luptători în numele Domnului nu era, poate, așa de puternică pe cât o pretindeau a fi, în fața lumii și a lor înșiși. Erau, în orice caz, în joc, după părerea mea, un barbarism inconștient și o sete de putere. Inchiziția medievală este, pentru mulți dintre noi, chintesența voinței sadice de putere justificate oficial. Astăzi, când în cadrul asistenței sociale impunem unui client ceva ce el refuză, motivele noastre sunt, cu siguranță, mai bune. Oare așa să fie? Pe parcursul mai multor ani de experiență analitică cu asistenți sociali, am putut constata mereu că, de câte ori ceva trebuie impus forțat, motivele inconștiente și, în parte, conștiente ale celui în cauză par să fie adesea